

UDK 81'27:37(497.4)

Simona Kranjc

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

simona.kranjc@ff.uni-lj.si

SPOLNO OBČUTLJIVA RABA JEZIKA V UČNIH GRADIVIH

V prispevku se avtorica osredotoča na nekatera vprašanja o jeziku in spolu, ki se zastavljajo ob učnih gradivih za osnovno šolo. Ob tem se ustavi ob vprašanih naslavljanja učencev in učenk v navodilih, rabi generičnega moškega spola v primerih in spolno stereotipnih vsebinah tako v verbalnih kot tudi neverbalnih delih sporočila.

Ključne besede: spolno občutljiva raba jezika, stereotipnost spolnih vlog, generičnost moškega spola

In this article, I focus on some questions of language and gender that are set in elementary school teaching materials. I discuss issues of addressing female and male pupils in instructions and using generic male sex and gender stereotypes in examples and sexually stereotypical contents in both verbal and non-verbal discourse.

Keywords: gender sensitive use of language, stereotype of gender roles, generic male gender

Za uvod

Razmerje med jezikom in spolom je izjemno široka tema, ki vključuje vprašanja spola in jezikovne rabe (govorjenja in pisanja, produkcije in recepcije) ter jezika kot koda (npr. slovenščina, narečja ...). Moderne raziskave jezika in spola, ki so dobile spodbudo predvsem v ženskih študijah, so se prvič razcvetele v zgodnjih 70. letih, sprožil pa jih je t. i. drugi val ženskega gibanja na zahodu. Od tedaj naprej se je pozornost razširila na *diskurz* in *razlike* (med ženskami in moškimi). Glede na to bi danes lahko rekli, da središče teh raziskav nista govorec oz. govorka kot taka, marveč to, kar je bilo napisano in izrečeno o ženskah, moških, dečkih, deklicah in odnosih med spoloma. Gre v bistvu za konceptualizacijo spola, ki vključuje tudi razlike med ženskami in moškimi; v ospredju tako nista več biološka kategorija spola (čeprav ima tudi ta nedvomno pomembno vlogo) ali pa proces socializacije otrok v skladu s prevladujočimi spolnimi stereotipi, npr. o tem, kdo prej začne govoriti, kdo ima bolj razvito jezikovno zmožnost. Vprašanje spola je razumljeno mnogo širše, in sicer kot družbena konstrukcija posameznikov in posameznic o posameznikih in posameznicah v jeziku in družbenih praksah.

Tako opredeljeno pojmovanje spola se morda na prvi pogled zdi bolj kot s pragmatiko povezano s sociologijo, tudi sociolingvistiko. Vendar tudi povezave s pragmatiko ni težko najti, še zlasti, če jo razumemo kot:

proučevanje jezikovne rabe ali, če se izrazimo nekoliko bolj zapleteno, kot *proučevanje jezikovnih fenomenov z vidika značilnosti in procesov njihove rabe*. Ta temeljna definicija ne začrta jasne meje med pragmatiko in nekaterimi drugimi področji lingvistike, kot so diskurzivna analiza, sociolingvistika ali konverzacijska analiza. Kljub temu pa ji le malokdo oporeka; in če se držimo njenih logičnih izpeljav, vidimo, da ima zanimive implikacije za določitev mesta pragmatike v jezikoslovni vedi na splošno. (Verschueren 2000: 13)

Vprašanje, na katero poskuša odgovoriti pragmatika, je, kako uporabljamo jezikovna sredstva.

Zato pragmatika ni še ena sestavina jezikovne teorije, temveč ponuja drugačen pogled na jezik. Nedvomno obstajajo enote jezikovne strukture, ki jih je primerneje proučevati z vidika pragmatike kot pa z vidika jezikovnih sredstev. To velja za večino nadstavnih enot, kot so teksti, konverzacije in diskurz na splošno. Razlog je v tem, da so to značilni *proizvodi rabe jezikovnih sredstev*, pri čemer gre tudi za razširitev same palete teh sredstev. Onkraj glasov, besed in stavkov obstajajo argumentativni vzorci, slogi, zvrsti ipd., ki jih zunaj konteksta sploh ne moremo definirati. Vsekakor pa na katerikoli ravni strukture ni *nobenega* jezikovnega fenomena, ki bi ga z vidika pragmatike lahko zanemarili. (Verschueren 2000: 15)

Tudi za slovnične izbire morfemov veljajo pragmatične omejitve. Spomnimo se, na primer, nedavnih sprememb v družbenopolitičnem zavedanju, ki so otežile interpretacijo generične rabe angleškega osebnega zaimka *he* (on) (ki se nanaša na katerokoli človeško bitje, ženskega ali moškega spola) brez izraženege spola. (Verschueren 2000: 17)

Jezikovna pragmatika raziskuje, kako ljudje *uporabljajo jezik*, to pa je oblika *socialnega dejanja*. Zato je *razsežnost*, ki naj bi nam jo pomagalo razumeti pragmatično stališče, *povezava med jezikom in človeškim življenjem na splošno*. To je tudi razlog, da je pragmatika *najmočnejša* povezava med lingvistiko in drugimi humanističnimi družbenimi vedami. (Verschueren 2000: 21)

1 Pristopi k analizi jezika in spola

Ker je področje precej obsežno, so raznoliki tudi teoretični in empirični pristopi, s katerimi se mu poskušamo približati. Jane Sunderland (2010) npr. navaja različne pristope, na katere naletimo na področju raziskovanja jezika in spola. To so sociolingvistični, korpusni pristop, konverzacijska analiza, diskurzivna psihologija in kritična analiza diskurza.

1.1 Najdaljšo tradicijo med vsemi naštetimi pristopi ima sociolingvistični. Izvirna sociolingvistična paradigma je bila variacijska in kvantitativna, ki je gledala na razlike v jezikovni rabi kot rezultat človekove starosti, družbenega razreda, zemljepisnega področja ali biološkega spola. Tipična metodologija, ki so jo uporabljali v raziskavah jezika in spola, so bile obsežne raziskave, v katerih so primerjali jezikovno rabo žensk in moških v različnih govornih položajih in jezikovnih zvrsteh, tako v standardnem kot pogovornem jeziku. Spol v teh raziskavah v 60. letih prejšnjega stoletja ni bil problematiziran (npr. pri Labovu). Nekatere kasnejše sociolingvistične raziskave pa so dale zanimive rezultate, v katerih se je kot pomemben pokazal zlasti kontekst. Susan Gal (1978, v: Sunderland 2010: 320) je recimo v kraju Oberwart na avstrijsko-madžarski

meji opazila zanimivo tendenco, da so moški bolj ohranjali madžarščino kot ženske, kar je povezala z dejstvom, da so se ženske raje poročale izven svojega družbenega okolja, medtem ko so moški bolj stremeli k temu, da so ostajali v njem in še naprej opravljali svoje delo na kmetijah. Da je za rabo jezika socialno okolje, v katerem ljudje živijo, relevantnejše od spola, je v eni od raziskav pokazala tudi Lesley Milroy (1980, v: Sunderland 2010: 320), ki je v Belfastu pri skupini žensk odkrila pogostejšo rabo nekaterih pogovornih oblik kot pri moških. Sicer pa za prvo monografijo s področja jezika in spola šteje delo Robin Lakoff iz leta 1975 (*Language and Woman's Place*). V njej se osredotoča na razlike med govorom žensk in moških (Sunderland 2010: 319). Spol je jasno konceptualizirala kot binarno opozicijo ženska : moški, od česar se novejše raziskave precej odmikajo.

1.2 Drugi, danes precej pogosto uporabljan pristop, je korpusni. Ta namreč omogoča analizo obsežnega jezikovnega gradiva, kar zadeva pogostnost in možnost pojavljanja določenih besed ali besednih zvez, skupaj z demografskimi značilnostmi njihovih uporabnikov. Pristop je uporaben tako za oblikovanje odgovorov na tradicionalna vprašanja s področja jezika in spola, kot npr. ali neko obliko, besedo ali besedno zvezo več uporabljajo ženske ali moški (z ozirom na starost, nacionalnost in družbeni razred), kot tudi modernejša, npr. kako ženske in moški različno referirajo sami nase ali kako kažejo nanje drugi.

Korpusna lingvistika ima glede na druge pristope prednost v robustnosti svojih trditvev, ki jih lahko preveri na številčnem gradivu. Seveda pa pogostnost in možnost ne določata interpretacij, zato dobre korpusne študije nikoli niso mehanične. Lahko celo podpirajo in dopolnjujejo manj obsežne kvalitativne raziskave.

1.3 Konverzacijska analiza se ukvarja pretežno z nizi, ki se pojavljajo v interakciji (npr. vsakdanji ali institucionalni pogovori), in spretnostjo v pogovoru. Z uporabo mikroanaliz identificira strukturne značilnosti, in sicer organizacijske vzorce, kot so npr. menjavanje vlog, prekinitve in popravki.

1.4 Diskurzivna psihologija, veja socialne psihologije, se verjetno v svojem načinu analize bolj približuje jezikoslovju kot psihologiji (Sunderland 2010: 322). Čeprav so tradicionalno spolne razlike v psihologiji bolj ali manj pojmovane kot stalne in monolitske entitete, se že v zgodnjih delih o diskurzu in spolu v socialni psihologiji osredotočajo na način, kako se spolna identiteta kaže iz diskurza. Ključna koncepta sta ideološke dileme in interpretativni repertoarji. Zanima jih, kako so izrečene različne stvari, v kakšne namene in s kakšnim učinkom v interakciji. Povezujejo po eni strani to, kako govorci ustvarjajo spol v svojem govoru, in po drugi strani, kako so istočasno oblikovani kot spolska bitja v tem pogovoru: kako govorci oblikujejo (in uporabljajo) spolne kategorije in kako jih te kategorije oblikujejo.

1.5 Pri analizi diskurza se ne osredotočamo samo na jezik kot abstraktni sistem, marveč so v središču vprašanja o tem, kaj se zgodi, ko ljudje uporabljajo vedenje o jeziku, ki temelji na njihovih spominih o stvareh, ki so jih izrekli, slišali, videli ali

prebrali, da bi opravili nekaj, npr. izmenjevali informacije, izražali čustva, naredili, da se stvari opravijo, ustvarili nekaj lepega, stopali v odnose z drugimi, se zabavali in zabavali druge ... To vedenje – niz posplošitev – se pogosto razume kot jezik. Diskurz je oboje – vir tega vedenja oz. znanja (ljudje naredijo posplošitve na podlagi diskurza, v katerem so sodelovali) in njegov rezultat.

V resnici je analiza diskurza študija jezika, in sicer v najširšem pomenu, kot ga razumejo ljudje v splošni rabi, torej komunikacije, pogovora, diskurza. V formalnih jezikoslovnih študijah je jezik razumljen deskriptivno in preskriptivno, torej se nanaša na strukturo in pravila, ki so podlaga govoru.

Na analizo diskurza lahko gledamo podobno kot na kemijsko analizo. Postavljamo si vprašanja, kot so npr. vprašanja o jezikovni strukturi, spremembah v jeziku, o pomenu, usvajanju in učenju jezika, o družbenih vlogah in odnosih, strategijah sporazumevanja; sprašujemo se tudi o identiteti govorcev.

Kritična analiza diskurza identificira in analizira delovanje diskurzov, mnogi od njih so povezani s spolom. Obstaja več oblik kritične analize diskurza (Weiss, Wodak 2007, v: Sunderland 2010: 323). Ruth Wodak je tako npr. razvila zgodovinski diskurzivni pristop in v študiji o identitetah (ženskih) priseljenc razvila analizo, ki je tako mikro- kot makroanaliza, upošteva različne ravni prostorskega, zgodovinskega in jezikovnega konteksta.

Sicer pa se večinoma vse kritične analize diskurza osredotočajo predvsem na moč in odpirajo nove možnosti interpretacij oz. branj različnih besedil (tudi fikcijskih). Predpostavljajo dialektični odnos med diskurzom in gradivom, torej diskurz oblikuje posamezne oblike gradiva, hkrati pa te oblikujejo diskurz.

2 Pedagoški diskurz in spolno občutljiva raba jezika

Prav zaradi tega, ker so diskurzi med drugim tudi neizčrpen vir različnih informacij, imajo izjemno pomembno vlogo pri poučevanju. Pedagoški diskurz, katerega pomemben del so učna gradiva, je tudi v slovenskem prostoru pogosto preučevana tema (npr. Kunst Gnamuš, Slabe 1992), vendar, z izjemo gradiv za poučevanje slovenščine kot tujega jezika (Bednarska 2013), v razpravah ni zaslediti teme o jeziku in spolu ali o spolno občutljivi rabi jezika (ta termin je v zadnjem času zamenjal termin (ne)seksistična raba jezika).

V nadaljevanju zato:

[s] pomočjo različnih pristopov poskušamo ugotoviti, kako se ne nazadnje v diskurzu kaže spolna identiteta. Ključna koncepta sta ideološke dileme in interpretativni repertoarji. Zanima nas, kako so izrečene različne stvari, v kakšne namene in s kakšnim učinkom v interakciji. Po eni strani povežemo to, kako govorci ustvarjajo spol v svojem govoru, in po drugi strani, kako se istočasno konstruirajo kot spolna bitja v tem pogovoru: kako govorci oblikujejo (in uporabljajo) spolne kategorije in kako jih te kategorije določajo. (Kranjc, Ožbot 2014: 7)

3 Analiza gradiva

V naključno izbranih gradivih za poučevanje v osnovni šoli bomo s pomočjo kvalitativne analize poskušali pokazati, kako avtorji in avtorice ustvarjajo spolno identiteto, kako referirajo na spol v primerih in navodilih ter kako se spolna identiteta kaže v ilustrativnem gradivu. S študijo primera bomo poskusili odgovoriti na vprašanje, ali lahko v primeru učnih gradiv govorimo o spolno občutljivi rabi jezika. Zanima nas torej, ali v gradivu, ki ga uporabljajo pri pouku, ni spolnih stereotipov, ali so v gradivu enakovredno zastopani moški in ženske, ali se v gradivu kaže enako spoštovanje do moških in žensk.

Enakopravnost spolov je ena od temeljnih človekovih pravic in temeljnih svoboščin; opredeljena je v Ustavi Republike Slovenije: »14. člen: V Sloveniji so vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj, invalidnost ali katerokoli drugo osebno okoliščino. Vsi so pred zakonom enaki.« in npr. v Evropski konvenciji o varstvu človekovih pravic: »14. člen: Prepoved diskriminacije. Uživanje pravic in svoboščin, določenih s to Konvencijo, je zagotovljeno vsem ljudem brez razlikovanja glede na spol, raso, barvo kože, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, narodnostni ali socialni izvor, pripadnost narodni manjšini, lastnino, rojstvo ali kakšne druge okoliščine.«

Pričakovati je, da bosta tudi okolje in celoten diskurz v razredu odražala tako enakopravnost. Seveda pa to ni odvisno le od učitelja ali učiteljice, marveč tudi od gradiv, ki jih uporabljata pri pouku. V slovenskem prostoru ni smernic, ki bi učitelje in učiteljice ter avtorje in avtorice učnih gradiv opozarjale na spolno občutljivo rabo jezika, kot npr. v Kanadi, kjer so že leta 1995 sprejeli dokument z naslovom Oblikovanje spolno občutljivega učnega gradiva (Jenkins 1995).

S kurikularno prenovo se je konec devetdesetih let prejšnjega stoletja v novih učnih gradivih za osnovno šolo začelo množično pojavljati gradivo, v katerem so bila navodila za učence in učenke napisana obojespolno. Le v redkih primerih pa je bilo mogoče zaslediti tudi načrtno izogibanje spolno stereotipnim vlogam (npr. vir 1). Tako je bila npr. babica arheologinja, oče je ostal doma in skrbel za otroka, mama pa je bila uspešna znanstvenica.

Številne raziskave, tudi UNESCOVE (gl. v Literaturi), kažejo, da so v gradivu za poučevanje npr. angleščine spolni stereotipi precej pogosti. Po pregledu naključno izbranega gradiva lahko trdimo, da jih tudi v gradivu za poučevanje slovenščine ni malo. Tako npr. v viru 2 v uvodu v poglavje Po poklicu sem beremo: »Ko bom velik, bom veterinar.« V nadaljevanju so slike moškega s stetoskopom, opis poklica. Tudi v drugem izhodiščnem besedilu v istem poglavju beremo o arheologu. V eni od nalog (str. 58) je zapisano vprašanje »Kaj delata kmet in kmetica?«, vendar je takoj na naslednji strani spet omenjen samo kmet.

Ker gre za poglavje, kjer se učenci in učenke učijo poimenovanja za poklice moških in ženskih oseb, v nalogi samostalnike moškega spola za poimenovanje poklicev pretvarjajo v ženski spol. Glede na prostor, ki je namenjen moškim ali ženskam, lahko v tem poglavju brez dvoma rečemo, da gre v prid moškim. Tako npr. pod sličice z moškimi napišejo samostalnike moškega spola (tri četrtine strani), nato pa v naslednji nalogi zapišejo še ženske oblike (brez slik, na črte). O spolni stereotipnosti lahko govorimo na dveh ravneh, najprej glede prostora, ki je namenjen moškim in ženskam, nato pa vrsti poklicev, ki jih povezujemo z enim ali drugim spolom. Oba intelektualno zahtevnejša poklica opravljata moška, ženska pa je kmetica. V 14. poglavju je deček detektiv, učiteljica pa je ženska. Na ta način učenci in učenke lahko oblikujejo vtis o tem, kateri poklici so bolj moški in kateri ženski. Učno gradivo torej vpliva na njihovo predstavo o tradicionalno ženskih in moških vlogah.

Kot odgovor na eno izmed vprašanj, ki smo si jih zastavili, lahko brez dvoma ugotovimo, da je v gradivu 2 veliko več prostora namenjenega moškim, celo na uvodnih fotografijah na začetku poglavij je vedno deček.

22. Poimenuj poklice moških oseb. Besede napiši na črte.

učitelj prodajalec zdravnik frizer

poštar vrtnar zobozdravnik avtomekanih

kmet rovarnik natakar kuhar

23. Poimenuj še ženske, ki opravljajo te poklice.

učiteljica prodajalka zdravnica

frizerka postarica gasilka

zobozdravnica avtomekaniška delavka

rovnica natakarica kuharica

Ali si imel s temi poimenovanji kaj težav? DA NE

Slika 1: Količina prostora, ki je namenjena moškim in ženskam (vir 2).

Ob stereotipnih vlogah, ki jih pripisujemo ženskam (na str. 71 npr. šivilja ženska), pa se, čeprav redko, pojavijo tudi nestereotipne, npr. na str. 70 deček, ki pospravlja (v rokah drži sesalnik).

V istem viru (št. 2) so navodila večinoma napisana v moški obliki, npr. »Kaj si ugotovil?«, vmes pa najdemo tudi navodilo: »S sošolci in sošolkami se pogovorite o tem, katere pravopisne zmaje ste uspeli premagati v tej enoti.« (Vir 2, str. 99). Pri naslavljanju je opaziti tudi nekaj nedoslednosti. Na str. 66 tako piše: »Kaj bi bil rad po poklicu? [...] Besedilo pošlji učiteljici/učitelju po elektronski pošti, da ti bo povedala/povedal svoje mnenje o njem in ti svetovala/svetoval, kako bi ga lahko izboljšal.« Vprašanje v takem kontekstu lahko učenka ignorira, saj sicer generično obliko za moški spol razume kot referenco zgolj na učenca. Tako interpretacijo ji narekuje nadaljevanje navodila, kjer je rabljena obojespolna oblika.

16 PO POKLICU SEM ...

24. Opiši poklic – izberi eno od naslednjih dveh možnosti:

a) Izberi poklic iz 22. ali 23. naloge in ga opiši.
Najprej izdelaj miselni vzorec, nato pa napiši besedilo.
 Besedilo pokaži sošolcu/sošolki ali mu/ji ga pošlji po elektronski pošti; prosi ga/jo, naj ti napiše svoje mnenje o njem in ti svetuje, kako bi ga lahko izboljšal.

b) Kaj bi bil rad po poklicu? _____
Opiši ta poklic.
Najprej izdelaj miselni vzorec. Nato napiši besedilo – napiši ga na list papirja ali v svoj zvezek; lahko ga napišeš tudi na računalnik.
 Besedilo pošlji učiteljici/učitelju po elektronski pošti, da ti bo povedala/povedal svoje mnenje o njem in ti svetovala/svetoval, kako bi ga lahko izboljšal.

Slika 2: Referenčnost oblike za moški spol (vir 2).

Tudi hiter pregled primerov, s katerimi učenci in učenke utrjujejo snov, kaže, da prevladujejo moške oblike, npr. »Ko bom vrgel pismo v nabiralnik, bom nanj nalepil znamko. Ko je v sobi postalo toplo, je zakuril peč. Medtem ko bom vadil violino, bom ...« (Vir 2, str. 14–15). Primeri, kjer je glagol v moškem spolu v tretji osebi, so sicer pogostejši od glagolov v ženskem spolu, vendar vseeno lahko rečemo, da se pojavljajo v obeh spolih. Tega pa nikakor ne moremo reči za tiste primere, kjer je glagol v prvi osebi. Tu se, tako rekoč brez izjem, pojavlja moški spol. Primeri v višjih razredih kažejo, da učenke pri različnih pretvorbah enostavno zamenjajo spol, kar pa seveda ni ustrezno, saj propozicija po pretvorbi ni več identična tisti iz primera, npr. »Če bom pridna, bom šel šla s sošolci v kino; Rad bi vedel vse o vremenu. Prebrati bom moral

veliko knjig. → Če bom prebrala veliko knjig, bom vedela vse o vremenu.« Primeri in ilustrativno gradivo ne nagovarjajo enako učenk in učencev.

4 O čem/kom je besedilo

Kritična analiza diskurza se razteza preko besedila k njegovi produkciji in potrošnji. Ker gre za učbeniško gradivo, izdano v knjižni obliki, seveda vemo, kdo je avtor ali avtorica besedila. Gradivo, ki smo si ga nekoliko podrobneje ogledali, so napisale avtorice. Tudi naslovniki oz. naslovnice so natančno določene, to so učenci in učenke 4. razreda osnovne šole. Prav zaradi tega bi pričakovali, da bo gradivo naslavljalo vse. Ker pa se pojavljajo nedoslednosti, npr. v navodilih k eni nalogi uporabljeni tako generična moška oblika kot obojespolna, sta kritični bralec in bralka lahko v negotovosti. Znajdeta se v podobni situaciji, kot sta npr. pri pouku, ko v interakciji potencialni naslovnik ni jasno določen. Kako npr. vemo, komu je namenjen izrek učitelja ali učiteljice: »Hej, ti tam,« ki opozarja nemirnega učenca ali učenko? Ko se učenec/učenka obrne, pokaže, da je sprejel oz. sprejela tak način naslavljanja. Obrne se, ker ve, da se ne obnaša v skladu s pravili (gre v bistvu za poseben ideološki okvir).

5 Za zaključek

Pregled naključno izbranih učnih gradiv za poučevanje slovenščine v osnovni šoli kaže, da se avtorice in avtorji sicer zavedajo problematike spolno občutljive rabe jezika, da pa se s stereotipnimi spolnimi vlogami večinoma ne ukvarjajo preveč. Prav tako premalo pozornosti posvečajo neverbalnim prvinam, ki pogosto prve pokažejo na neenakost spolov v gradivu. Gre predvsem za količino slik in besedil o moških in ženskah; ta je med spoloma razporejena zelo neenakomerno. Problematična je tudi raba predvsem moške glagolske oblike v primerih. V uvodu v učna gradiva razložena izbira generične moške oblike v navodilih je sicer z vidika razumljivosti besedila razumljiva, problematična pa je zato, ker ni vedno dosledna. Prav nedoslednost pa pri učencih in učenkah vzbuja vtis, da moška glagolska oblika ni zgolj generična, marveč vzpostavlja referenco na naslovnika moškega spola, ne pa tudi na naslovnice ženskega spola.

Seveda se izbire sredstev in strategij med govorce različnih jezikov, ki izhajajo iz različnih kontekstov, razlikujejo. Vsak jezik ima namreč svoje značilnosti, zato so možne rešitve za spolno občutljivo rabo jezika na diskurzivni ravni vezane na določen jezik in jih torej ni mogoče prenašati z enega jezika na drugega – torej jih je treba najti za vsak jezik posebej in za vsako vrsto diskurza posebej. (Kranjc, Ožbot 2014: 7)

VIRI IN LITERATURA

- Katarzyna BEDNARSKA, 2013: Kdo naj dela, kdo pa skrbi za otroke? Spolni stereotipi v slovarjih. *Družbena funkcijskost jezika: (vidiki, merila, opredelitve)*. Ur. A. Žele. Ljubljana: Znanstvena založba FF (Obdobja, 32). 35–42. Tudi na spletu.
- Nana CAJHEN, Nevenka DRUSANY, Dragica KAPKO, Martina KRIŽAJ, Marja BEŠTER TURK, 2014: *Gradim slovenski jezik 4, drugi del*. Ljubljana: Rokus Klett. (Vir 2).
- Penelope ECKERT, Sally MCCONNELL GINET, 2013: *Language and Gender*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic*. Na spletu.
- Vojko GORJANC, Alenka MOREL, 2013: V zagovor kritične analize diskurza. *Družbena funkcijskost jezika (vidiki, merila, opredelitve)*. Ur. A. Žele. Ljubljana: Znanstvena založba FF (Obdobja, 32). 141–47. Tudi na spletu.
- Janet JENKINS, 1995: *Producing Gender Sensitive Learning Materials*. Vancouver: The Commonwealth of Learning. Na spletu.
- Vera KOZMIK, Jasna JERAM, 1995: *Neseksistična raba jezika*. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije, Urad za žensko politiko.
- Simona KRANJC, Tatjana KOKALJ, 2005: *Moja slovenščina 4*. Domžale: Izolit. (Vir 1).
- Simona KRANJC, Martina Ožbot, 2013: Vloga spolno občutljivega jezika v slovenščini, angleščini in italijanščini. *Družbena funkcijskost jezika (vidiki, merila, opredelitve)*. Ur. A. Žele. Ljubljana: Znanstvena založba FF (Obdobja, 32). 233–239. Tudi na spletu.
- Olga KUNST GNAMUŠ, Vika SLABE, 1992: *Sporazumevanje in spoznavanje jezika*. Ljubljana: DZS.
- Rae LESSER BLUMBERG, 2007: *Gender bias in textbooks: A hidden obstacle on the road to gender equality in education*. Unesco. Na spletu.
- Nomotehnične smernice*, 2008. Ljubljana: Uradni list. [Izdajatelj: Služba Vlade Republike Slovenije za zakonodajo].
- Breda POGORELEC, 1997: Slovenska skladnja in poimenovanja ženskih oseb. *Dodatek k 33. SSJLK*. Ljubljana: FF, Oddelek za slovanske jezike in književnosti. 1–9.
- Marko STABEJ, 1995: Kdaj bodo lastovci ponosno in svobodno letali ob lastovkah. *Delo* 37/27 2. 2. 1995. 9.
- Marko STABEJ, 1997: Seksizem kot jezikovnopolitični problem. *33. SSJLK. Zbornik predavanj*. Ljubljana: FF, Oddelek za slovanske jezike in književnosti. 57–68.
- Jane SUNDERLAND, 2010: Researching Language and Gender. *Continuum Companion to Research Methods in Applied Linguistics*. Ur. B. Paltridge, A. Phakiti. London: Continuum International Publishing Group.
- Renata ŠRIBAR, 2010: *Interne smernice za občutljivo rabo jezika*. Na spletu.
- Mary TALBOT, 2010: *Language and Gender*. Cambridge: University Press.
- Deborah TANNEN, 1994: *Gender and Discourse*. New York: Oxford University Press.
- Neža UMEK, 2008: *Feminizacija v slovenščini in francoščini: družbeni in/ali jezikovni problem?: Diplomsko delo*. Ljubljana: FDV in FF.
- Ustava Republike Slovenije*. Na spletu.
- Jef VERSCHUEREN, 2000: *Razumeti pragmatiko*. Prev. I. Prosenc Šegula. Ljubljana: *cf.

Ada VIDOVIČ MUHA, 1997: Prvine družbene prepoznavnosti ženske prek poimenovalne tipologije njenih dejavnosti, lastnosti. *XXXIII. seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Zbornik predavanj*. Ljubljana: FF, Oddelek za slovanske jezike in književnosti. 69–79.

SUMMARY

A review of randomly selected materials for the teaching of Slovene in elementary school shows that authors are generally aware of issues of gender sensitive use of the language, but that stereotypical gender roles are largely not dealt with. They also pay inadequate attention to non-verbal elements, which often first show the inequality of genders in the material. The use of masculine verb forms is also problematic when giving examples. In the introduction to the material, the explanation of the choice of a generic masculine form in the instructions is understandable in terms of the comprehensibility of the text, but it is problematic because of frequent inconsistencies. Therefore, it is no longer generic, but instead creates an exclusive reference to a male addressee.